

יציאה לחירות – על פי החירות

מים ראשונים: בדברינו [דרך שלושת ימים נלך](#) בשבת שעברה, כבר נדרשנו לנושא פי החירות בשל הקשר עם "היום הרביעי" ליציאת מצרים. הפעם נחזור ונרחיב בנושא, ואם כפלנו ושלשנו, כבר אמרו חכמים "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א) והוסיפו ואמרו: "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר (ירושלמי ראש השנה ג ה).¹ וראויה פרשה עלומה זו של יציאה לחירות בפי החירות לדון בה שוב ושוב.

וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּשְׁבוּ וַיִּחַנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם: (שמות יד א-ב).²

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דזיהי פרשה א – מונומנט פי החירות

"וַיֹּשְׁבוּ וַיִּחַנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת" (שמות יד ב) - מה היו חירות הללו? לא היו משופעות אלא גדודיות ולא היו תרוטות אלא מוקפות ולא היו עגולות אלא מרובעות ולא היו מעשה אדם אלא מעשה שמים ועינים היו להם לפותחות כמין זכר וכמין נקיבה היו דברי ר' אליעזר ... דבר אחר: פי החירות אין חירות אלא מקום חירותן של מצריים מקום איטלין מקום עבודה זרה שלהם. לשעבר היתה נקראת פיתום, שנאמר: "ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס" (שמות א יא) חזרו להם להקראת פי החירות שהיא מאחרת לעובדיה.³

המשך המכילתא שם – בעל צפון

שם היתה גדולתן של מצריים שם היתה תפארתם שם היתה מיומס שלהם,⁴ שם כנס יוסף את הכסף ואת הזהב שנאמר: "וילקט יוסף את כל הכסף וגו' " (בראשית מז יד).⁵ לפני בעל צפון, בעל צפון נשתייר מכל הייראות שלהן, בשביל לפתות לבן של מצרים, ועליו הוא אומר: "משגיא לגוים ויאבדם וגו' " (איוב יב כח).⁶ נכחו תחנונו על היס, בשביל לפתות לבן של מצרים.⁷

¹ ואנו נוסיף מדרש מים: אינו דומה השונה מדרשו מאה פעמים לשונה מאה ואחת (עפ"י חגיגה ט ע"א).

² וחוזרת התורה על מיקום פי החירות מספר פסוקים בהמשך הפרק בתיאור פרעה וחילו הרודפים אחרי בני ישראל ומשיגים אותם, ככתוב בפסוק ט שם: "וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל הַיָּם כֹּל סוֹס רֶכֶב פְּרָעָה וּפָרָשָׁיו וַחִילוּ עַל פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן". מקומות אלה נזכרים גם בתיאור מסעי בני ישראל במדבר בפרשת מסעי, במדבר לג ז: "וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשׁוּב עַל פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי בַעַל צַפֹּן וַיִּחַנוּ לִפְנֵי מִגְדַּל". ובפסוק ח שם: "וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וְכוּ'".

³ על משמעות הביטוי "מאחרת לעובדיה" ראו מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מסכתא דבחדש פרשה ו (בספרי דברים פרשת עקב פסקא מג): "אלהים אחרים - שהם מאחרין את הטובה מלבוא לעולם ... אלהים אחרים, שהם עושין את עובדיהם אחרים ... אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם. וכן הוא אומר: אף יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו (ישעיהו מו ז)". אך החשוב לעניינינו הוא מה פשר "וישובו ויחננו"? - "חזרו לאחוריהם" כפי שמצוי במדרש להלן וכן הוא במפרשים. למה בני ישראל משנים את כיוון נסיעתם ולכאורה חוזרים לגבול מצרים אחרי שכבר יצאו ממנה? ומה פשר אזכור פיתום כאן, היא אחת מערי המסכנות שבני ישראל בנו לפרעה בעבודת פרך? למה בני ישראל חוזרים למקום הזה?

⁴ מיומס הוא יום חג לאל שהיה נעשה דווקא על ידי היס. וממנו משערים שנתלשל הביטוי May Day.

⁵ ראו ילקוט שמעוני תורה פרשת בשלח רמז רל: "וישובו ויחננו לפני פי החירות - כאן נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. אמר הקב"ה זו היא הבטחה שהבטחתי לו? יחזרו לאחוריהם, שכל כסף וזהב שכנס יוסף היה נתון בבעל צפון וכשחזרו נטלוהו, שנאמר: כנפי יונה נחפה בכסף". ראו גם פירוש כלי יקר במדבר לג ז: "ובאומר על פני בעל צפון, הורה כי רק עבודה זרה זו נשארה כדי להטעותן. כי היא היתה ממונה על הזהב אשר מצפון יאתה ויאמרו שלכן נשארה בשביל ממונם שלקחו שלא כדין". כך גם בפירוש כלי יקר בפרשתנו שמות יד ב: "אבל הממון חשב פרעה שלא בצדק ולא במשפט נטלו ישראל ממונם, על כן נשאר בעל צפון שיאמרו קשה יראתם ויתבע מן ישראל ממונם שהשאלום". פרעה טועה לחשוב שהסיבה שבני ישראל חזרו לפי החירות הוא בעל צפון, היא משום שהוא הממונה והכונס של אוצרות מצרים ושם יחזרו את מה שלקחו מהמצרים, אך בני ישראל חזרו לשם על מנת שתתקיים ההבטחה לאברהם: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" - לא מהמעט ששאלו משכיניהם המצרים (שעפ"י פירוש בכור שור שמות יד ב בקשו בני ישראל להחזיר לשכיניהם המצריים), אלא מאוצרות ממלכת מצרים שיוסף הוא שכנס לשם. נראה שנגררנו שוב לנושא "וינצלו את מצרים". נחזור לנושא החירות.

⁶ ראו אזכור מוטיב/פסוק זה גם בשמות רבה טו י לגבי כל מכות מצרים: "וכי לא היה הקב"ה להציל ישראל מיד מצרים במכה ראשונה? אלא לקיים מה שנאמר: משגיא לגוים ויאבדם". וכך גם באסתר רבה ז ב לגבי המן שעלה לגדולה על מנת להעצים את נפילתו. ראו מוטיב דומה בגמרא גיטין נו ע"ב: "כתוב: היו צריה לראש וגו' - כל המיצר לישראל נעשה ראש".

⁷ ובמכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזיהי פרשה ב: "ופרעה הקריב, הוא הקריב את הפורענות לבא עליו. כיון שראה פרעה שנשארו בעל צפון, אמר: בעל צפון הסכים על גזרתי. אני חשבתי לאבדם במים ובעל צפון הסכים על גזרתי. התחיל מזבח ומקטר ומנסך ומשתחוה לעבודה זרה שלו. לכך נאמר: ופרעה הקריב - הקריב לזבח ולקטר". ובמכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות יב כט: "כן הוא אומר: ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ייי - והלא בעל צפון בכלל אלהי מצרים היה, מפני מה לא נגעה בו פורענות? כדי לפתות לבן של מצרים שיהוא אומרים: קשה בעל צפון שלא נגעה בו פורענות ... אבל באחרונה מה הוא אומר? ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר (תהלים קו יא) מלמד אף בעל צפון נתכתת". ובמדרש אגדה (בובר) שמות יד ב: "לפני בעל צפון. עבודה זרה, ולמה הונח באותו מקום? לפי שכל ע"ז שבמצרים ניתכת, ואותה ע"ז לא ניתכה, לפי שלא רצה הקב"ה להתיכה, כדי

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות יד ט – מקום יראתם של מצרים שם היתה מפלתם:

כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירות לפני בעל צפון. מקום יראתם של מצרים שם היתה מפלתם: 8

אבן עזרא שמות פרשת בשלח פרק יד פסוק ב – במקום בו אין עבד יכול לברוח ממצרים

פי החירות הוא הנקרא "פני החירות" (במדבר לג ח), ונקרא כן בעבור שהפה בפנים, והוא שם מקום. לפני בעל צפון. אמרו, כי חרטומי מצרים עשו בדבר המזלות צורות נחושות, וזהו בעל צפון שלא יוכל עבד לברוח ממצרים לעבור הצורה, ובעבור זה כתוב: "כי ברח העם". 9

המשך המכילתא שם – מלחמת החירות בפי החירות

נסעו בני ישראל מרעמסס לסכות ומסכות לאיתם ומאיתם לפני פי החירות. יום חמישי נסעו ממצרים ובאו עד רעמסס. וביום ששי ובשבת שבתו שם. ובאחד בשבת שהוא רביעי לנסיעתן התחילו ישראל מתקנין כליהם ומציעין בהמתם לצאת. 10 אמרו להם האקטורין: 11 הגיעה פרותזימיה 12 שלכם לחזור למצרים, שנאמר: "דרך שלשת ימים". 13 אמרו להם ישראל וכשיצאנו, ברשות פרעה יצאנו, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". 14 אמרו להם האקטורין: רוצין ולא רוצין, סופכם לקיים דברי מלכות. עמדו עליהם ישראל הכו מהם פצעו מהם הרגו מהם. הלכו (האקטורין) והגידו לפרעה. 15

שיאמר פרעה בעל צפון הסכים על גזירתי, ולא הניח ללכת בני ישראל". החזרה של בני ישראל לחנייה לפני בעל צפון הייתה במטרה להטעות את פרעה ולהשלים שם את השפטים באלוהי מצרים, נושא לו הקדשנו את הדף [המכה האחת עשרה](#) בפרשת בא. עוד על חזרה זו לבעל צפון, ראו פירוש רש"י הירש שמות יד ה: "בפסוק ג מסביר הכתוב את שינוי דעתו של פרעה במה שנראה בעיניו כמצב הייאוש של העם בשעה שנחסמה דרכו אל החירות ... ופירוש הדברים כך הוא: הוגד לפרעה שהעם ברח מעוצמתו של בעל צפון, אשר מנע ממנו באימיו את הכניסה למדבר והחזיר אותו לארץ בבהלה. בכך הכיר פרעה את תבוסתה של האלוהות שהנחתה את ישראל עד כה. עתה התחרט על החלטתו לשחרר את העם מכל עבדותו, שכן זו נכפתה עליו מכוח אמונתו בגבורתה האיתנה של אותה אלוהות, ועתה ראה את ההחלטה כנחפזת".

8 עוד במצרים, גם כשהוא כבר מסכים לכאורה לשלח את העם לאחר מכת ברד הקשה, בוטח פרעה בבעל צפון ומזהיר את משה ואהרן: "ראו כי רעה נגד פניכם". הסברים שונים ניתנו ל"רעה" זו כגון רש"י בשמות י י: "כוכב אחד יש ששמו רעה". אבל מדרש שכל טוב (בבב) שמות י י מפרש שהרעה היא אליל בעל צפון: "ראו כי רעה נגד פניכם - רעה אתם רוצים לעשות לי להבריח את ישראל מארצי, אלא שבעל צפון עומד לנגד פניכם ואינו מניחכם, ובשמות י כ: "ראו כי רעה נגד פניכם, זה בעל צפון, אמר להם נגד דרכיכם טעותי עומד ותהי ידו עליכם". באים המדרשים לעיל ומבארים שאדרבא, לפני בעל צפון הושלמו מכות מצרים בקריעת ים סוף, שם הושמד אותו אליל גדול ששמר על גבול הים של מצרים. אבל כל זה כלפי פרעה ובקריעת ים סוף. כלפי בני ישראל יבוא אירוע מקדים אחר על פי החירות ולפני בעל צפון עוד לפני קריעת הים - אירוע שהמקרא מצניע והמדרש יחשוף.

9 קדמו לאבן עזרא מדרש מכילתא דרבי ישמעאל בפרשת יתרו על דברי יתרו: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים - עד עכשיו לא הודה לו בדבר כי גדול ה'. אמר: מתחילה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים, לכך נאמר כי גדול ה' ", וכן רש"י בשמות יח ט שמצטט דרשה זו. אבל נראה שלאבן עזרא שמחבר את "פי החירות" עם "פני החירות", שמורה זכות הראשונים על ייחוס אי היכולת של עבד לברוח ממצרים, לאותו מונומנט גדול שעומד בגבולה המזרחי של מצרים, הוא "פיתום", הוא "פי או פני החירות", הוא "בעל צפון". (עפ"י רש"י פיתום "הם שני סלעים גבוהים וזקופים, והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים"). לשם שבו בני ישראל אחרי שלושה הימים הראשונים לגאולתם, אל אותו פסל אימתני שלא מאפשר בריחה ממצרים ומשגיח על כל היוצא והבא בגבול מצרים, אל אותו "פיתום" שהם בנו בסבלותם. זו הייתה קריאת התיגר הגדולה של משה ובני ישראל הנאמנים לו, על פרעה. שם יצאו לחירות כמדרשים שלהלן.

10 היינו להמשיך במסע ולא לחזור הלאה למצרים. חזרו לפי החירות לגבול מצרים אך לא הלאה פנימה. ועל חשבון הימים האלה ראו גם בסדר עולם רבה פרק ה, ובפירוש מפורט של יום ולילה בפירוש רבי בחיי בן אשר שמות יד ה.

11 אקטורין (actor) – שומרים (במיוחד על עבדים ורכוש המלך). מיונית.

12 פרותזימיה – זמן, יום המועד. מיונית.

13 "שנאמר" זה שונה מ"שנאמר" הרגיל במדרש. אין אלה דברי הדרשן שמחבר את המדרש למקרא, אלא המשך דברי האקטורין לבני ישראל (למשה ואהרן). "שנאמר" היינו כמו שאתם אמרתם לפרעה: "דַּרְךְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נִלְךְ", ועכשיו מתברר שלא דברתם אמת.

14 נראה שכאן המקבילה במכילתא דרבי שמעון מדויקת יותר: "אמרו להן: כיון שיצאנו ממצרים יצאנו מרשות פרעה", אבל עדיין חשוב גם הפסוק "ביד רמה" ... נאמר לפרעה מה שנאמר, אך הוא הרי שינה דעתו כל הזמן. סוף דבר שבני ישראל יצאו "ביד רמה" ובלו לקבל את רשותו. ראו רמב"ן שמות פרשת יד ה: "ויגד למלך מצרים כי ברח העם - ... ועל דרך הפשט ... כי כאשר עשו כן בני ישראל ושבנו וחנו לפני פי החירות לפני בעל צפון הוגד זה למלך מצרים ... ובני ישראל יוצאים ביד רמה, שעשו להם דגל ונס להתנוסס, ויוצאים בשמחה ובשירים בתוף ובכנור כדמות הנגאלים מעבדות לחירות, לא כעבדים העתידים לשוב לעבודתם, וכל זה הוגד לה". כך גם מפרש חזקוני בשמות יד ב: "נכחו נכח פי החירות תחנו על הים - וכשיבוא פרעה יראה דגל שלכם".

15 ראו דרשה זו גם במכילתא דרשב"י יד ה: "ויגד למלך מצרים כי ברח העם". שם יש המשך כיצד האקטורין חוזרים ומספרים לפרעה שהעם יציא ביד רמה ובתואנה לעבודת אלוהי העברים, מתברר כעת שברח. ולא עוד, אלא שהניפו דגלים כרמב"ן וחזקוני בהערה הקודמת! אותם דגלים שיונפו אח"כ בגאון בתחילת ספר במדבר. ראה דברינו [איש על דגלו](#) בפרשת במדבר.

אמר להם משה חזרו לאחריכם.¹⁶ כיון שתקעה קרן לחזור התחילו מחוסרי אמונה שבישראל תולשין שעריהן ומקרעין בגדיהם, עד שאמר להם משה מפי הגבורה נאמר לי שאתם בני חורין, לפיכך נאמר: "וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין היס".¹⁷

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֶל תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וַרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם: ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן: (שמות יד יג-יד).¹⁸

חזקוני שמות פרשת בשלח פרק יד פסוק ב – פי החירות הפך לפי החירות

"לפני פי החירות" – פירש רש"י הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין.¹⁹ ולא יכלו מצרים להרהר על חירותם של ישראל כדאיתא במדרש: כך היה מנהגם של מצרים כל עבד שהיה בורח מרבו כיון שמגיע על פי החירות הוא פיתום, מיד נעשה בן חורין.²⁰

רבינו בחיי שמות פרשת בשלח פרק יד פסוק ב – סיכום: השיבה לפי החירות

"וישובו ויחנו לפני פי החירות". צוה הקב"ה שישובו לאחוריהם כלפי מצרים לפני פי החירות, הוא פיתום, ונקרא חירות לפי ששם נעשו ישראל בני חורין.²¹

מסכת אבות פרק ו משנה ב - מחירות לחרות

"וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלְחָת" (שמות לב טז) - אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.²²

¹⁶ נראה שהכוונה להפסיק במסע הלאה לתוך מצרים. הגיעו עד פי החירות ועכשיו שוב 180 מעלות חזרה לדרך אל המדבר, להמשיך במסע היציאה והריחוק ממצרים. ועל כך התקוממו מחוסרי האמונה.

¹⁷ ובדברינו **גם ערב רב עלה איתם** בפרשה זו ראינו פרשנים (חזקוני) שמצרפים לאקטורין ולמחוסרי האמונה בישראל גם את הערב רב. ראו גם באוצר מדרשים (אייזנשטיין) משה עמוד 361 תיאור מפורט של האספסוף שנספח לבני ישראל ביציאת מצרים ועכשיו טוען: "הלא משה אמר דרך שלשת ימים נלך במדבר, ועתה נשכימה יחד מחר אם יחזרו ישראל מוטב ואם לאו נעשה עמהם מלחמה ... אמרו להם לישראל: בגדתם באדוניכם. אמר משה לישראל: עשו להם מלחמה, ויקומו ישראל ויהרגו בהם הריגה גדולה והנשארים הלכו לפרעה ויגידו לו כי ברח העם". ומסיים שם: "אמר להם משה: ה' עוז לנו לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". חזרו בני ישראל וחנו על פי החירות לאחר שלושת הימים. ביום הרביעי ליציאת מצרים היו צריכים להחליט אם הם עושים את הצעד הבא עם משה או חוזרים אחרי שלושת הימים למצרים. ואיפה יחליטו? "על פי החירות" – ליד המונומנט האדיר של עבודה זרה עם "אלף עיניים" שפוקחות על כל היוצא ממצרים או מנסה לברוח ממנה ועל כל הבא בגבולה. "על פי החירות" - הוא "בעל צפון" אותה עבודה זרה "שלא הותכה" יחד עם כל אלילי מצרים ונשארה על מנת להקשות לב פרעה פעם נוספת. הוא גם "פיתום" שבני ישראל בנו בעבודת פרך למצרים.

¹⁸ במרכז של פרשת השבוע היא שבת שירה עומדת קריעת ים סוף, עליה נאמר: "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ" (שמות יד לא). התשועה הגדולה, היד החזקה, תבוא מפי הגבורה. אבל המקרא רומז והמדרש חושף את 'היד המקדימה' של עם שצריך לא רק לבחור בחירות, אלא להיות גם מוכן להילחם עליה. לצאת בראש מורם ובהנפת דגל ולהוקיע את כל מרפיי הידיים ומשתפי הפעולה עם פרעה שברוחם הם עדיין "עבדי פרעה" ושעבורם "דרך שלושת ימים נלך" הוא מסע קצר של פסק מהשעבוד והרפתקה קטנה, אבל לא יציאה אמיתית לחירות. יש לחירות גם מחיר של מאבק פנימי לא קטן. זה סוד "שלושת הימים נלך" שמכוון יותר לעם ישראל פנימה ופחות לפרעה. יציאת מצרים הייתה דו-שלבית (שלא לדבר על כל השלבים שעוד נכוננו בהמשך). היום הרביעי היה קו פרשת המים: מי חוזר למצרים אחרי "שלושת ימים" ומי צועד את הצעד הבא לחירות שלימה – אל המדבר, אל הבלתי נודע, באמונה במשה שליח הקב"ה. לא בכדי "שואל" מדרש "אייזנשטיין" שבהערה הקודמת את הפסוק "לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם מקריעת ים סוף למאבק פי החירות.

¹⁹ אפשר שרש"י לקח פירוש זה ממדרש אגדה (בובר) שמות יד ב: "לפני פי החירות. ומאי חירות? שנעשו בני חורין".

²⁰ ובקצרה בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות יד ב: "לפני פי החירות. שכן היה מנהג במצרים כל עבד שבורח מאדונו כיון שהיה מגיע לחירות היה נעשה בן חורין". ובאריכות ברא"ם על הפסוק: "פי החרות הוא פיתום, ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין ... לפי שבאותו מקום היתה עבודה זרה שלא היתה מניחה עבד לברוח ממצרים, כמו שכתב רש"י ... עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, לפיכך נקרא שמו 'פיתום', שפירושו פה סתום, עכשיו שנתבטלה אותה עבודה זרה ולא מנעה אותם מלברוח, ונתברר למצריים בזה שיצאו מעבדות והם בני חורין, ולפיכך לא מנעה אותן, כמנהגה, קראו שמו פי החירות במקום פיתום". אימתי נתבטלה אותה עבודה זרה ואותה אמונה שאין עבד יכול לברוח ממצרים? כאן, ביציאת בני ישראל, או שמא הייתה זו אמונה קדומה במצרים והתממשה לראשונה כאן. כך או כך, גם לפני שאילל בעל צפון נכתת בקריעת ים סוף, בטל כוחו והאמונה בו, כאשר נלגד פניו יצאו בני ישראל והוכיחו לעולם שאפשר לברוח מממלכה כה גדולה וחזקה כמצרים והוכיחו את אפסות אלילה בפרט, עבודה זרה בכלל. ביציאת מצרים נהפך פי החירות לפי החירות.

²¹ זו הייתה המטרה העיקרית של החזרה כאילו לאחור למצרים. זהו פשר "וישובו ויחנו" – "שם נעשו ישראל בני חורין". משתי סיבות עיקריות שראינו: הראייה הברורה שאין כלום באלילי מצרים והנכונות להילחם 'מלחמה פנימית' כנגד המבקשים לחזור למצרים, מלחמה 'קטנה' שלאחריה תתקיים המלחמה הגדולה בה: "ה' ילחם לכם". אלא שהפיקה מעם של עבדים לבני חורין באמת היא דרך ארוכה עד מאד ולא במעשה אחד או שניים: של אדם ושל שמים, היא תושלם. עבדות מצרים הפיסית אמנם תיפסק אך עבדות תישאר מעוגנת כמצוה בתורה (דברינו **פתח בעבד עברי** בפרשת משפטים, תוכחות הנביאים על העבדות). שחרור מעבדות עבודה זרה תימשך מאות בשנים ועבדות ושעבוד לשררה וממון אולי לא תיפסק לעולם.

²² ובאבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב: "אל תקרי חרות אלא חירות שכל מי שעוסק בתורה הרי הוא בן חורין לעצמו". חרות הוא חרוט בכתובה של ימינו, ראו פירוש רשב"ם על הפסוק: "חרות - כמו חרוט או חרוש". ואבן עזרא שם מביא שיטה זו אבל מציין: "ואין לו

אח במקרא". נראה שלא בכדי נקטה כאן התורה חרות באות ת"ו ולא בט"ת. על העגל שהוא עבודה זרה כתוב: " וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֵּכָה" (שמות לב ד). עבודה זרה חרוטה או חרושה (ירמיהו יז א), אבל התורה "חרוטה" מלשון חירות. היא החירות הרוחנית שתבוא לאחת היציאה לחירות הפיסית מפי החירות האלילית. ראו דברינו [כי עבדי הם](#).